

Imatge 1

La dona a la fotografia de Pere Català Roca

Autora: Leonor Caselles Ramírez

Directora: Cristina Sanjust Latorre

Treball final de grau

Àrea: Arts del Grau d'humanitats

Gener de 2022

Resum

Pere Català Roca és un fotògraf i historiador català nascut a Valls l'any 1923 i que forma, junt amb el seu pare i el seu germà, la coneguda nissaga de fotògrafs Català Roca. També se'l coneix per la seva trajectòria com a divulgador de diversos aspectes de la cultura i història de Catalunya. Les seves fotografies i la seva obra escrita tenen un valor incalculable per a tot aquell que estimi i vulgui conèixer la nostra història.

Per altra banda, la dictadura del patriarcat ens ha imposat una visió esbiaixada de la història en general. En contra d'aquest fet ha sorgit, en els darrers anys, un interès creixent per conèixer i reivindicar una història vista amb ulls de dona. A les següents pàgines s'analitzen les fotografies de dones que Pere Català Roca va realitzar durant el seu període com a fotògraf i que es troben dipositades a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Aquest és un nou intent de posar en valor la figura femenina on es fa una anàlisi de com Pere Català Roca va fotografiar l'univers femení.

Paraules clau: fotografia, dona, feminisme, art, retrat, història.

Abstract

Pere Català Roca is a Catalan photographer and historian born in Valls in 1923 and who, together with his father and his brother, formed the well-known lineage of Català Roca photographers. He is also known for his career as a disseminator of various aspects of the Catalonia's culture and history. His photographs and his written works are invaluable to anyone who loves and wants to know our history.

On the other hand, the dictatorship of patriarchy has imposed on us a biased view of history in general. Against this fact, in recent years there has been a growing interest in knowing and vindicating a story seen through woman's eyes. In the following pages we analyse the photographs of women that Pere Català Roca took during his period as a photographer, and which are guarded in the National Archive of Catalonia. This is a new attempt to highlight the female figure, where an analysis is made about how Pere Català Roca photographed the female universe.

Keywords: photography, woman, feminism, art, portrait, history.

Agraïments

Pablo Giori, Jordi París Fortuny, Jordi Robert Caselles i Sergi Robert Caselles

ÍNDEX

1. Introducció	3
1.1. Objectius i metodologia	4
1.2. Estat de la qüestió	6
2. Apunts biogràfics	8
3. Característiques de la fotografia de Pere Català Roca	13
4. La dona a la fotografia de Pere Català Roca	14
4.1. De Caterina Albert a Pilar Parcerisas. La dona i els rols tradicionals masculins.....	15
4.2. De la florista a la puntaire. Els oficis considerats tradicionalment femenins	18
4.3. Del senderisme als castells. La dona als esports i a la cultura popular	21
4.4. Del mercat a la cuina. La dona com a mestressa de casa	24
4.5. Del joc a la responsabilitat precoç. La infància	27
5. Conclusions	31
6. Referències de les imatges	34
7. Bibliografia	36
8. Webgrafia	37
9. Annexos	39

1. Introducció

Els Català Roca són una nissaga de fotògrafs catalans amb més de 100 anys de trajectòria. La nissaga està formada per Pere Català i Pic (1889-1971) i dos dels seus tres fills, Francesc Català Roca (1922- 1998) i Pere Català Roca (1923-2009).

Tots tres van recórrer Catalunya, Espanya i Europa fent una gran quantitat de fotografies documentals, socials, artístiques i avantguardistes. Amb el seu llegat es van crear dos arxius¹ que són fonamentals per entendre la nostra història des de l'any 1909 fins el 2009. La nissaga va ser testimoni, i en va deixar constància, de la Primera Guerra Mundial, la Guerra Civil Espanyola, la dictadura franquista, la transició i la democràcia. (Giori, 2018, p.29)

Pere Català Roca és el menys conegut dels tres, tot i que ha estat l'encarregat de vetllar per la continuïtat i conservació del llegat del seu pare. Fotògraf i historiador, gran intel·lectual i humanista, era conscient de la importància de conservar tota la documentació escrita i gràfica fruit dels seus estudis, com a eines per a entendre la societat de la seva època i de retruc la societat actual.

Per altra banda, existeix un creixent interès per posar en valor tot allò que té a veure amb la dona. L'univers femení ha guanyat protagonisme, o més aviat intenta guanyar-ne en una societat patriarcal que ha cosificat la dona i l'ha mantingut en un segon pla. Aprofitant la revolució social contra el patriarcat que s'ha fet més visible durant les darreres manifestacions del 8 de març, han anat apareixent treballs i estudis que analitzen el paper de la figura femenina en diferents àmbits. La fotografia n'és un d'ells.

L'existència de llibres com ara *Feminismo para principiantes* de Núria Varela, *Feminicidi* de Carme Adan, *Més enllà de la perifèria de la pell* de Silvia Federici, o èxits de vendes com ara *Mossegar la poma* de Letícia Dolera, entre d'altres, ens mostren el creixent interès per conèixer la història en clau femenina, per saber per què el patriarcat va assolir el seu paper hegemònic i per què la dona va quedar relegada a un segon pla. També hi trobem eines per esbrinar què podem fer entre tots per revertir aquest procés, ja que segons Núria Varela qui defensi que la igualtat de gènere ja és un fet s'equivoca completament. Ni en termes de poder, ni de visibilitat, ni de remuneració econòmica, ni pel que fa a la seguretat, a la salut i al grau i intensitat del treball, s'ha aconseguit el somni de l'equitat. No hem de deixar tampoc enrere els problemes

¹ L'arxiu **Pere Català** a l'Arxiu Nacional de Catalunya i l'arxiu **Francesc Català i Roca** al Col·legi d'Arquitectes de Barcelona.

de la fertilitat, la constitució física, l'explotació sexual i la bellesa provocada. (Varela, 2008, pp. 5 – 6) Dolera, per la seva banda, convida la dona a parar-se i reflexionar per adonar-se que acceptant petites actituds quotidianes que d'entrada no semblen importants estem allunyant la tant esperada igualtat. D'altra banda l'obra de Federici reivindica el poder de la dona sobre el seu cos tot analitzant-lo des de l'imaginari col·lectiu radical i li atorga, junt amb la terra, el poder de l'alliberament. Federici parla de les dones com a teixidores de la memòria i com a transmissores del coneixement i saviesa adquirits. (Federici, 2020, p.47)

Certament s'ha avançat molt però encara queda molta feina a fer, i una forma és donar veu a les dones amagades pel patriarcat i tornar a escriure la història i l'art en clau femenina. Qualsevol iniciativa d'estudi, anàlisi i investigació des de la vessant femenina tindrà el seu lloc com a petit graó en el camí a la igualtat.

1.1. Objectius i metodologia

El tema general d'aquest treball és la fotografia, concretament la fotografia de Pere Català Roca. Personatge polièdric, fotògraf, historiador, estudiós del folklore i divulgador, s'ha mantingut sempre en un discret segon pla darrera l'ombra del seu pare i el seu germà. Més específicament el treball es centra en analitzar el paper de la dona a la fotografia de Pere Català Roca.

En relació a aquest tema es plantegen dos objectius. D'una banda, tot analitzant el fons fotogràfic dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya, es vol posar en valor l'obra i la figura de Pere Català Roca. Per l'altra, es pretén esbrinar quin és el paper i repercussió de la figura femenina dins la seva fotografia.

Al treball s'analitzen les fotografies consultables *on line* del Fons FOTO-PIC(Pere Català) dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya. L'àmbit cronològic abraça des de l'any 1942, data de la primera fotografia atribuïda a Pere Català Roca, fins a la seva mort l'any 2009².

A banda de ser considerat un art, la fotografia també assumeix rols diversos, com ara el de testimoni vital o el de document científic o històric.³ En tots aquest rols la dona ha esdevingut musa del fotògraf (principalment home), el qual ha plasmat una mirada patriarcal del cos femení, de vegades sense ser-ne conscient, com a fruit de la construcció social de gènere en la

² Les darreres fotografies consultades a l'ANC són de l'any 2006.

³ De fet aquests rols són comuns a qualsevol tipus de producció artística.

qual històricament estem immersos. El treball qüestiona si això també passa a la fotografia de Pere Català Roca, o si bé l'artista té una altra mirada diferent.

La metodologia que s'empra és qualitativa, basada en la bibliografia de fonts relacionades amb la nissaga Pere Català, la fotografia, el feminisme i, sobretot, amb l'estudi de les imatges consultables a l'ANC, les quals donen pistes i força informació dels interessos de l'artista, de les seves preferències, les característiques de la seva fotografia i el tractament de la dona dins la seva obra.

S'analitza el tipus de fotografia de l'artista, la major part de la qual es reparteix en les següents temàtiques: paisatges de Catalunya, folklore (festes major, castells "hominals"⁴, sardanes,...), elements del patrimoni arquitectònic (sobretot castells). A banda d'aquesta divisió, se'n fa una altra de fotografies femenines que ajuden a descobrir quin paper té la figura de la dona a la seva obra.

Per efectuar aquesta divisió s'ha creat un arxiu amb la referència de la fotografia, una petita descripció, la datació cronològica i un enllaç a la mateixa. En un primer moment es va incloure en aquest document totes les fotografies on apareixien dones, però el volum era tant gran que es va decidir analitzar només aquelles en les quals la dona tenia un clar paper protagonista, o si més no, on la dona hi apareixia sense la companyia de la seva parella. S'han extret aquestes fotografies amb la intenció d'eliminar el protagonisme masculí, ja que quan la dona surt acompanyada del seu home, ella automàticament perd el protagonisme. Cal afegir que es va iniciar la recerca el dia 30 de maig de 2021 amb 24361 imatges consultables i es va acabar el 18 d'agost amb el mateix nombre d'imatges, per tant durant aquest interval de temps no s'han afegit més arxius consultables als ja existents. D'aquestes **24361** imatges se n'han seleccionat **251**, que són les que ajuden a desenvolupar les conclusions. Com s'ha dit abans, s'han descartat les fotografies on la dona no era protagonista i totes aquelles repetides o semblants pel que fa a temàtica o protagonista i també s'han descartat aquelles en les quals la dona apareix acompanyada de la seva parella. Altrament s'han seleccionat algunes fotografies amb nenes com a protagonistes. Tota aquesta anàlisi es divideix en els cinc apartats que s'han dissenyat a l'índex. Aquesta divisió respon a la intenció de mostrar la dona en diversos aspectes de la seva vida i s'ha dissenyat tenint en compte el tipus de fotografies que hem trobat a l'arxiu.

En el primer apartat s'analitzen les fotografies de dones dedicades a oficis o activitats tradicionalment considerats masculins. Des d'una fotografia de Caterina Albert, que serveix

⁴ Així és com Pere Català Roca anomena els castells elements de folklore.

d'exemple de com la dona necessitava signar els seus treballs amb nom masculí per ser presa seriosament, fins a fotografies més actuals d'escriptores, cantants, historiadores, metgesses, entre d'altres, que sortosament han anat conquerint parcel·les considerades masculines i ja no necessiten ocultar la seva condició de dona.

En el segon es parla dels oficis considerats femenins que retrata Pere Català Roca, les floristes o les puntaires, per exemple. Oficis, que d'altra banda, romanien vetats als homes i que eren menystinguts precisament pel fet de ser considerats oficis de dones.

En el tercer s'aborda la dona a l'esport i la dona com a membre actiu en les agrupacions de cultura popular. En el treball es veu com el nostre protagonista també retrata dones practicant esport com a esbarjo. També es parla de les majorets, molt populars durant els anys 60 i 70, activitat que està a mig camí entre l'esport⁵ i l'exhibició del cos femení. I, a més a més, es veuen, en els darrers anys, fotografies de dones castelleres, cosa impensable en els seus inicis, ja que el món casteller sempre s'havia considerat un món d'homes.

En el quart apartat, s'analitzen fotografies típiques de la dona com a mestressa de casa. La dona com a esposa, mare, àvia, filla,... sovint en segon terme a l'ombra d'un home.

I per acabar, en el cinquè, es fa una ullada a l'univers infantil femení. Hi ha una foto en un gronxador, nenes jugant a la platja, al carrer o preparant la llonganissa per la calçotada i nenes del Somorrostro que cuiden dels seus germans petits.

Aquesta divisió ajuda a reforçar la idea que com a fotògraf d'estudi i fotògraf documental, Pere Català Roca plasma únicament una realitat social que ha evolucionat força, pel que fa a l'univers femení. Tret d'algun cas puntual, no trobem a la seva fotografia cap intent de cosificació de la dona.

1.2. Estat de la qüestió

Pel que fa al marc teòric val a dir que no existeix massa bibliografia prèvia ni treballs sobre l'obra de Pere Català Roca i tampoc una biografia completa. El seu fons fotogràfic, i el del seu pare, estan dipositats a l'Arxiu Nacional de Catalunya i una part d'ell, no tot, és consultable *on line*. També existeix un petit fons al Museu de Valls. Una altra part del fons s'ha perdut per diverses

⁵ Les agrupacions de majorets van anar derivant vers l'esport actualment conegut com a *twirling*, en el qual també hi participen homes.

circumstàncies al llarg dels anys, i finalment la major part dels negatius d'un dels principals clients, Myrurgia, es va entregar a l'empresa a principis de l'any 2000. (París, 2021) Sí que hi ha material bibliogràfic sobre el seu pare i el seu germà i bibliografia genèrica sobre fotografia.

Per a la realització d'aquest treball s'ha comptat amb l'ajuda del director del Museu de Valls, Jordi París, vinculat a la família Català Roca, originaria de Valls, que és qui ha facilitat el contacte de la persona encarregada de catalogar el Fons FOTO-PIC a l'Arxiu Nacional de Catalunya, Pablo Giori, autor d'un llibre biogràfic sobre Pere Català i Pic. Gràcies a Pablo Giori se sap que no totes les fotografies del fons Pere Català Roca són consultables ja que amb data d'avui encara no estan totes penjades malgrat que sí estan catalogades. Giori desconeix també en quin moment s'han anat penjant a la web les fotografies i si les aniran publicant progressivament o, per contra, no s'afegiran més fotografies al fons consultable *on line*.⁶

Per tant, l'estat de la qüestió queda força obert als resultats que es van obtenir de l'anàlisi del Fons FOTO-PIC en la seva part consultable, i de la informació que puguem obtenir dels canals esmentats fins ara.

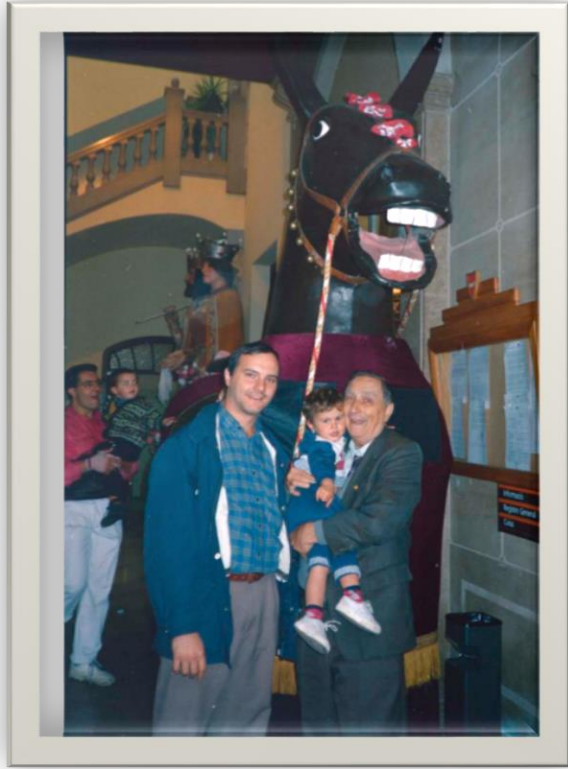
Com a hipòtesi o idees prèvies no sembla que l'artista tingui una clara intenció o predilecció per la fotografia femenina, tret de casos molt puntuals. Ja s'ha dit abans que els seus interessos es diversificaven cap a altres temàtiques i que la seva fotografia és principalment documental. On sí trobem dones és a les fotografies d'altres elements de folklore com ara les sardanes i també en les fotografies de paisatges urbans en les quals apareixen mestresses de casa, dependents, modistes, etc. Es poden destacar també fotografies de dones excursionistes; malgrat que, en els primers anys l'excursionisme no era una activitat gaire practicada per dones. No obstant això, la dona que retrata Pere Català Roca també gaudeix de l'excursionisme, el senderisme i l'esquí com a esbarjo.

⁶ Segons conversa virtual amb Pablo Giori.

2. Apunts biogràfics

Pere Català Roca neix a Valls un 8 de desembre de 1923. És el fill petit d'Anna Roca Puig i Pere Català Pic. Primer arriba Maria Àurea (1920-1993) i després en Francesc (1922-1998). El pare i

els dos fills formaran la coneguda nissaga de fotògrafs Català Roca.

Imatge 2

L'any 1931 la família decideix traslladar-se a Barcelona, lloc on Pere Català Roca residirà fins a la seva mort, l'any 2009. Pere Català i Pic sempre fou molt conscient dels canvis artístics i culturals que sorgeixen a partir de l'Exposició Internacional de 1929. Veu arribar la modernitat i s'adona que el nivell de la fotografia artística que es fa a l'estat espanyol no està al nivell de les noves circumstàncies i necessitats i preveu que per fer alguna cosa important li cal tornar a Barcelona. És en aquest moment que es planteja tornar a la capital, tot i que manté oberts els estudis de Valls i Montblanc fins

a l'últim moment. (Giori, 2016, p.63) Tot i això, la família no perd mai els seus lligams amb la ciutat de Valls i amb l'Alt Camp, trobant sovint motius per fer-hi visites.

Un cop traslladats a Barcelona, Pere i els seus germans comencen els estudis al col·legi del senyor Rossinyol primer i després a La Salle – Condal. (Giori, 2016, p.79)

La Guerra Civil obliga el jove Pere a deixar els estudis i amb 15 anys i seguint la tradició familiar comença a treballar al Banc Hispanoamericà, com havien fet el seu pare i el seu avi. Amb tot, Pere no va deixar mai de formar-se ja que va saber aprofitar les amistats del seu pare sempre rodejat d'intel·lectuals, artistes i pensadors. Sovint també assistia a tertúlies, reunions, xerrades i lectures literàries acompanyant el seu pare i és en una d'aquestes tertúlies on coneix a la que anys després esdevingué la seva esposa, M. Carme Dalmau. Els pares eren amics i compartien inquietuds literàries.

Durant el període inicial de la postguerra la família viu del treball dels dos fills i dels préstecs de parents i coneguts ja que el pare, com a conseqüència del seu compromís amb la república i la por a ser represaliat a causa dels seus ideals, ha hagut de deixar la feina i roman dos anys tancat a casa. L'hivern de 1939 mor la mare de Pere Català Roca, Anna Català, d'una pulmonia probablement agreujada per la paràlisi que patia des del naixement d'en Pere. (Giori, 2016, pp.142- 44)

Un any després tot sembla millorar i l'empresa torna a rebre encàrrecs i Francesc, que per motius polítics ha estat acomiadat de la feina, s'incorpora a l'empresa familiar. El juliol del 42 Francesc comença el servei militar com a voluntari, fet que li proporciona temps per poder continuar ajudant el seu pare. A més a més, el pare demana al director del Banc Hispanoamericà una excedència de divuit mesos per en Pere, ja que el volum de feina ha augmentat i també el necessita a l'empresa. Passat aquest període Pere es torna a incorporar a la seva feina al banc. El seu pare i el seu germà, però no veuen el futur de l'empresa de la mateixa manera i comencen les desavinences. (Giori,2016, pp.152-158)

L'any 1947, seguint l'afició familiar pels viatges i l'excursionisme Pere Català Roca viatja a les illes d'Eivissa i Formentera fent un gran nombre de fotografies de les quals en sortiran dos llibres. (Giori, 2016, p.169)

Les desavinences entre el seu pare i el seu germà continuen. Les diferències generacionals i de caràcter són la causa que, tot i que els dos volen una modernització de l'empresa, no es posin d'acord en la forma de dur-la a terme. A més a més, sembla que Francesc vol una mica més de protagonisme, ja que no ha deixat en cap moment d'exercir com a ajudant del pare i els seus col·laboradors. La part econòmica també és important ja que Català Pic és qui distribueix els guanys segons les necessitats i Francesc no disposa d'un sou fix, motiu que li crea una dependència econòmica del seu pare que no el satisfà. Pare i fill també tenen maneres oposades d'entendre la fotografia. Per a Català Pic la fotografia és part de la cultura, per contra Francesc la considera com un fi en si mateixa, vol fer feina d'autor i creu que això no és possible treballant en una empresa de publicitat.

La separació arriba oficialment el 14 de maig de 1948 data en la qual Francesc deixa l'empresa familiar i Pere es veu obligat a abandonar la feina al banc per incorporar-se a l'empresa amb el seu pare i la seva germana. A partir d'aquest moment les fotografies de Casa Pic poden ser tan del pare com del fill indistintament, per tant cal ser molt curosos a l'hora d'atorgar-ne l'autoria. (Giori, 2016, pp.170–173)

Des d'aquest moment la firma de fotografia P.I.C. creada per Pere Català Pic als anys 30 i dedicada a la fotografia publicitària passarà a ser dirigida exclusivament pel seu fundador amb la col·laboració dels seus fills M. Àurea i Pere. (París, 2003, p.192).

Pere, al igual que el seu germà, comença a fer-se un nom. D'altra banda el seu interès per la història de Catalunya el porta, des de l'any 1952, a participar en diversos Congressos d'Història de la Corona d'Aragó i en nombroses assemblees d'estudiosos aportant-hi el seu granet de sorra. Tota la seva trajectòria com a estudiós de la nostra història i cultura li fou reconeguda l'any 1991, nomenant-lo President de la Comissió Permanent de les Assemblees Intercomarcals d'Estudiosos, càrrec que va mantenir fins a la seva mort. (París, 2003, pp.192-193)

L'any 54 guanya el premi de fotografia Ciutat de Barcelona i durant el seu temps lliure es dedica a fer difusió de la cultura catalana. En l'àmbit privat, les coses també li van bé, s'ha independitzat del seu pare, viu al seu propi pis i amb trenta dos anys està apunt de casar-se. Malauradament l'any següent, 1955, tot es torça. Els problemes i mals entesos entre la seva núvia i la resta de la família són la causa que finalment el casament s'anul·li. Ella es fa monja i Pere entra en una forta depressió que superarà amb l'ajut del seu germà Francesc i de la seva dida, Maria Solé Gavaldà, que el convida a passar una temporada al poble de La Riba a l'Alt Camp. El pare també vol col·laborar en la recuperació del fill i li paga un viatge. Concretament l'agost de 1956 Pere compleix el seu somni de conèixer l'Alguer. El contacte amb la seva gent i els seus intel·lectuals li obren els ulls i la ment i torna com un home nou. Escriu diversos articles sobre Sardenya i l'any següent publica el llibre *Invitació a l'Alguer*, obra que despertarà molt d'interès en els cercles intel·lectuals catalans. (Giori, 2016, pp.194-198)

Des d'un primer moment, Pere Català Roca va sentir una gran estima i interès per aquest territori de parla catalana ubicat a l'illa italiana de Sardenya, amb el qual sempre va mantenir el contacte. Fou un dels organitzadors l'any 1960 del viatge del Retrobament de l'Alguer i ha estat l'ideòleg de moltes iniciatives d'intercanvi entre l'Alguer i Catalunya així com membre fundador i directiu de l'entitat catalana Amics de l'Alguer. (París, 2003, p.194)

Quan el desembre de 1960 el seu germà Francesc es casa amb la danesa Lilly Pedersen en Pere ja està promès amb Maria Carme Dalmau, amb qui es casaria l'any següent, el 25 de juliol. Val a dir que el casament d'en Francesc suposa un punt d'inflexió en la nissaga dels Roca ja que Català Pic i el seu fill Francesc deixen de banda les seves diferències i acaben amb els anys de distanciament. Un any després, el 1962, Pere i M. Carme tenen el seu primer fill, en Rafael i el 1965 neix l'Anna.

M. Carme Dalmau és una de les dones pioneres en el món editorial català. Filla de llibreters, l'any 1959 funda a Terrassa junt amb el seu pare Rafael Dalmau i Ferreres, amic de Pere Català i Pic, l'editorial Rafael Dalmau, editorial de referència pel que fa a la cultura catalana en general i a la història del nostre país. La major part dels llibres que va escriure Pere Català Roca foren publicats en aquesta editorial, on encara es poden adquirir moltes de les seves obres. La tasca divulgadora de M. Carme Dalmau fou premiada el passat mes de maig amb el Premi Nacional de Cultura 2021. (Serra, 2021)

El 1966, Pere Català Pic decideix jubilar-se i deixa definitivament el negoci a mans del seu fill Pere, que començarà a fer-se càrrec en solitari del negoci. Finalment, l'any 1971 mor Pere Català Pic i Pere Català Roca passa a gestionar tot el llegat del seu pare. Continua dedicant-se professionalment a la fotografia publicitària i industrial, malgrat que els seus interessos abracen la fotografia en general.

Durant la seva vida professional escriu nombrosos articles sobre fotografia i també il·lustra llibres i articles propis i d'altres amb fotografies seves. Anteriorment ja s'ha parlat dels dos llibres de fotografies dedicats a Les Pitiüses. També ha estat diverses vegades membre del jurat del premi de fotografia Pere Català i Pic de l'Institut d'Estudis Vallencs i pronuncia conferències relacionades amb el món de la fotografia, per exemple la que va oferir l'any 2002 a l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya amb el títol *De Gaudí, els fotògrafs en gaudim*. A més va col·laborar en nombroses exposicions fotogràfiques conjuntes, tot i que la primera exposició individual la va fer a Valls l'any 1998 amb el títol *L'Instant fixat*. Posteriorment va exposar a l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya, al Reial Cercle Artístic, al Museu Municipal d'Alella, entre d'altres. (París, 2003, p.192)

L'any 1989 Pere Català Roca es jubila i tanca el laboratori de fotografia PIC. A partir d'aquest moment es dedica a ajudar la seva dona i els seus fills a impulsar la històrica Editorial Dalmau. Farà d'editor i promocionarà la incorporació de la fotografia a les publicacions de l'editorial. El 10 de febrer de 2009 mor a Barcelona a causa d'una insuficiència renal i rebrà a títol pòstum la Medalla d'Honor de la ciutat de Barcelona el mateix any. En vida va rebre la Creu de Sant Jordi l'any 1985, el Títol d'Honor de Valls l'any 1998, i l'any 2000 rebé el Premi d'Actuació Cívica de la Fundació Jaume I i el nomenament de Ciutadà Honorari de l'Alguer. (París, 2021)

Pel que fa a la seva vessant d'**historiador** una de les seves especialitzacions era l'estudi de la figura de **Cristòfol Colom**. L'any 1951 es desplaça al Congrés Colombí de Gènova a presentar-hi un dels seus estudis i és per aquest motiu que se'l considera un dels fundadors del *Cívico Istituto Colombiano*. Seguint en la mateixa línia l'any 1988 funda amb d'altres historiadors i n'esdevé

director, el Centre d'Estudis Colombins de Barcelona. Relacionat amb aquest tema ha escrit nombrosos articles, ha realitzat conferències i ha escrit diversos llibres com per exemple *Colom i el món català*, publicat l'any 1993. Gràcies a aquesta vessant d'historiador mantindrà relacions permanents amb intel·lectuals de Sardenya, Sicília i Itàlia.

Un altre dels temes relacionats amb la història que interessen especialment el nostre biografiat és l'estudi dels **castells de pedra catalans**. A banda dels nombrosos articles i la gran quantitat de conferències, cal destacar l'obra de referència *Els castells catalans* en sis volums (1967 – 1979). A més fou membre, des de l'any 1958 fins a la seva mort, de l'*Asociación Española de Amigos de los Castillos* i membre de la junta de la Delegació de Barcelona. Altrament el seu arxiu fotogràfic és un testimoni immillorable i punt de referència imprescindible per a l'estudi dels castells catalans. Ha fet també, diverses exposicions sobre el tema i en crear-se l'Associació de Castells i Edificis Catalogats de Catalunya, fou nomenat soci d'honor.

Per continuar, s'ha d'esmentar també el seu interès pels **temes lingüístics**, sobretot els referits a la toponímia. Fou membre fundador de la Societat d'Onomàstica l'any 1949 i també ha realitzat moltes publicacions sobre el tema.

Una altra de les seves aficions era l'**excursionisme**, per la qual va recórrer a peu bona part dels Països Catalans, des de Salses a Guardamar, sense oblidar Fraga i evidentment, l'Alguer. Fou membre de l'Agrupació Excursionista Pedraforca des de l'any 1944. Òbviament, també ha escrit infinitat d'articles relacionats amb l'excursionisme i fou fundador de la revista *Vèrtex* de la Federació Catalana de Muntanya.

Per acabar, cal destacar que un dels temes en que ha estat més rellevant la seva tasca d'investigació i documentació és el **món casteller**. Des de 1948 fins a la seva mort, escriu molts articles sobre aquest tema i molts d'ells veuen la llum en una època en que el món casteller era un fet molt residual, els castells no eren gaire coneguts i ningú no escrivia sobre el tema. Les seves fotografies i les del seu pare han servit per documentar tota una tradició casteller que es remunta més enllà de 100 anys. Cal destacar la direcció i redacció de *Món casteller*, obra en dos volums que s'ha convertit en referent únic i indiscutible de la historiografia casteller. Pere Català Roca també ha fet exposicions sobre aquest tema. La primera fou l'any 1949 amb el títol *Visión gràfica de los xiquets*. Fou un dels primers a reclamar la necessitat d'un museu casteller a la ciutat de Valls. Ha rebut el premi Joan Ventura de periodisme casteller i va exercir la presidència del Fons Casteller Emili Miró, des de 1993 fins al 2002. (París, 2003, p.192-195)

No hi ha cap mena de dubte que Pere Català Roca a més de fotògraf era un gran humanista, que ens ha deixat documents imprescindibles per entendre la història del nostre país. Manca un

reconeixement de la seva tasca de recerca, divulgació i conservació, tasca que a hores d'ara encara no ha estat prou valorada.

3. Característiques de la fotografia de Pere Català Roca

Pere Català Roca ha estat sempre lligat a la fotografia. Un dels primers regals que van rebre els tres germans de mans del seu pare fou una càmera de fotografiar. Per tant, viu rodejat de fotografies, negatius, càmeres, etc. La seva mirada estava acostumada des de ben petit a mirar a través de l'espai del visor d'una càmera de fotos. La seva realitat sovint es trobava emmarcada dins aquest rectangle. Professionalment comença a dedicar-s'hi a partir de l'any 1960, any en què el seu pare deixa de revelar a causa de l'artrosi. El negoci familiar estava enfocat principalment a la fotografia industrial i publicitària i comptava amb una bona cartera de clients. A més d'aquesta vessant comercial, també es dedicarà a la fotografia documental, als retrats i farà alguna incursió en el món de la fotografia experimental. El seu arxiu és curull d'imatges de patrimoni català: arquitectura, etnografia, cultura popular i tradicions, amb una dedicació especial al fet casteller. També s'hi veu una galeria de grans personalitats nacionals, com ara artistes, escriptors, historiadors, filòsofs, eclesiàstics, etc. que mostren la seva important xarxa de contactes. (París, 2021)

Per tant es pot considerar que la fotografia de Pere Català Roca és principalment **industrial**, **publicitària**, **documental** i de **retrat**, però també conrearà la **fotografia experimental**.

Un dels mètodes de fotografia experimental que emprà és la **solarització**, procediment pel qual s'obtenen efectes artístics o especials en una fotografia. Es tracta d'un mètode amb el qual s'exposen a la llum solar certes parts de la fotografia i la resta es cobreixen per obtenir resultats originals i sorprenents. Implica també la fabricació d'emulsions amb les quals tractar aquestes fotografies, emulsions que poden ser químiques o d'origen vegetal. Si s'utilitzen emulsions d'origen vegetal la solarització rep el nom de **antotipia**.

Un altre dels mètodes amb els quals va experimentar és la **dobla exposició**. És un mètode força antic que consisteix en impressionar amb una imatge una pel·lícula o negatiu que ja havia estat impressionat. La manera més fàcil d'aconseguir-ho era no treure els negatius de la càmera i tornar a fer fotografies al damunt. Els efectes sovint eren imprevisibles i sorprenents, malgrat que de vegades existeix un punt de premeditació.

Seguint amb la fotografia experimental s'ha de destacar una invenció del nostre biografiat, el que ell anomenarà **fotografims**, unes obres úniques, fetes cap als anys setanta i vuitanta nascudes del treball al laboratori buscant una recerca estètica i lúdica. (París, 2021) No s'ha pogut esbrinar exactament en què consistia aquesta tècnica. Segons Pablo Giori les imatges aconseguides d'aquesta forma no varen ser dipositades a l'Arxiu Nacional de Catalunya i continuen en poder de la família. Són una invenció de Pere Català Roca i, per tant, se'n desconeix la tècnica.⁷ En canvi, Jordi París afirma que els *fotografims* presenten algunes similituds amb el **quimigrama**, tècnica pictòrica que combina elements, procediments i materials propis de la pintura i la fotografia. No requereix l'ús de càmera fotogràfica i normalment s'utilitza paper fotogràfic com a suport i d'altres materials com ara pintures i fixadors. Els resultats que s'obtenen tenen certa similitud a la pintura amb aquarel·la.⁸ Joan Fontcuberta confirma aquesta hipòtesi. Afirmar que Pere Català Roca va realitzar als anys 70 experiments semblants al quimigrama. (Fontcuberta, 1990, p. 66)

La vessant **documental** és, però, la més important i destacable de la seva fotografia. A banda de les seves dues grans obres sobre els castells de pedra i el món casteller, les imatges del seu arxiu serveixen de referència i d'element de consulta per conèixer la història i evolució de les nostres tradicions.

4. La dona a la fotografia de Pere Català Roca

Ja s'ha comentat anteriorment que la fotografia de Pere Català Roca és principalment documental i que les dones hi apareixen com a un element més. No hi ha a la seva fotografia un interès especial per retratar la figura femenina més enllà del valor estètic o anecdòtic.

El recull de 251 fotografies ha permès crear una divisió en els apartats següents: la dona en els rols tradicionalment considerats masculins, els oficis considerats femenins, la dona a l'esport i a la cultura popular, la mestressa de casa i la dona a la seva infància.

A continuació s'analitzen tres fotografies de dones de cadascun dels apartats que s'acaben de mencionar.

⁷ Correu electrònic de Pablo Giori el dia 7 d'octubre de 2021.

⁸ Correu electrònic de Jordi París el dia 8 d'octubre de 2021.

4.1. De Caterina Albert a Pilar Parcerisas. La dona i els rols tradicionals masculins

La primera imatge que s'ha triat per exemplificar aquest apartat és aquesta fotografia d'estudi

Imatge 3

de l'escriptora **Caterina Albert i Paradís** (1869 - 1966), coneguda principalment per la seva obra *Solitud*, obra cabdal del modernisme literari català. També va conrear el dibuix, la pintura i l'escultura.

És tracta d'un pla mig llarg en blanc i negre amb la protagonista asseguda lleugerament inclinada a l'esquerra a la qual se li endevina un somriure. Damunt la seva falda descansa una bossa de ma que aguanta amb les dues mans. El retrat fou pres a l'estudi dels Català a Barcelona, l'any 1942. No hi cap element de fons ni cap decoració que distorsioni la imatge, ja que la idea era destacar la figura de l'escriptora.

Caterina Albert fou amiga de la família. De fet els dos Pere, pare i fill, assistien sovint a les tertúlies que ella organitzava a casa seva. És un exemple molt clar de com la dona era silenciada i relegada a l'àmbit domèstic. A principis del segle XX estava mal vist que una dona es dediqués a l'escriptura, fet que va quedar demostrat durant els Jocs Florals de 1898. Albert fou premiada pel poema *Lo llibre meu* i pel monòleg *La infanticida*. Però va esclatar l'escàndol quan es va saber que aquella obra de teatre en la qual una mare mata el seu fill, l'havia escrit una dona. Aquest fou el principal motiu pel qual Caterina va començar a signar com a Víctor. Volia ser lliure d'escriure sobre qualsevol tema i com a dona no ho hauria pogut fer, ja que en aquella època les dones només podien escriure sobre certs temes relacionats amb l'àmbit domèstic al qual estaven subordinades. (Laboratori de lletres, 2017). Per tant, és un exemple de la situació en la qual es trobaven les dones que es dedicaven a les arts en general. Eren estranyes en un món d'homes, se les considerava ciutadanes de segona, no se les creia amb capacitat per a

desenvolupar activitats artístiques, polítiques, etc. i per tant, sovint es veien en la tessitura de signar com a homes o bé abandonar les seves inquietuds culturals.

La segona imatge que s'ha seleccionat és un pla mitjà de la poeta **Maria Beneyto i Cunyat** (1925

Imatge 4

–2011). Beneyto és una de les poetes amb més renom del País Valencià. Escrivia tant en castellà com en valencià i mostrava una especial sensibilitat pels temes de gènere. Un bon exemple és una de les seves obres cabdals *La dona forta* publicada l'any 1967 on relata una sèrie d'històries que giren a l'entorn d'un grup de dones membres d'un club feminista. A hores d'ara encara sorprèn com aquesta obra fou capaç de sortejar la censura franquista. (Espinosa, 2019)

Aquesta fotografia és semblant a l'anterior però presa a l'exterior. Fou realitzada durant la dècada 1955 – 1965, se'n desconeix exactament l'any. La jove protagonista està asseguda en un pedrís amb les Torres de Serrans com a teló de fons. La imatge de la dona ocupa també el centre de la composició i el fet de tenir un llibre obert damunt la faldilla la identifica amb el seu ofici d'escriptora. Com a fons el fotògraf va triar aquestes dues torres típiques del paisatge valencià, segurament com a reforç i prova de l'origen de l'escriptora. Fet però que no treu protagonisme a Beneyto que omple la imatge amb la seva figura i el seu mig somriure.

Precisament la mirada i el somriure donen a entendre una personalitat curiosa i un pel inconformista.

Com a darrera imatge d'aquest apartat s'ha escollit aquesta fotografia de **Pilar Parcerisas i**

Imatge 5

Colomer (1957), crítica i historiadora d'art, periodista, guionista i comissària d'exposicions.

La fotografia ens situa cronològicament a l'any 2003. La imatge, tot i que guarda una lleugera semblança amb les dues anteriors, té una sèrie de característiques que la diferencien. Es tracta d'un primer pla en color sense cap mena de composició prèvia. La imatge és del tot espontània, presa durant alguna conferència pronunciada per la protagonista. Si mirem la pantalla de fons deduïm que l'acte té a veure amb Salvador Dalí.

Pilar Parcerisas és una dona polifacètica que també ha trencat estereotips. La

imatge d'un crític d'art, per exemple, sol relacionar-se, encara avui, dia amb la d'un home. Fins i tot podríem dir que passa el mateix amb la imatge d'un guionista. Ambdós són oficis que tradicionalment s'han associat a la figura masculina, malgrat haver-hi dones com la Pilar que si dediquen.

Per acabar, afegir que aquestes tres imatges són una petita mostra de moltes d'altres que figuren a l'arxiu de Pere Català Roca. Si es repassa detingudament s'hi poden trobar fotografies de Montserrat Caballé, Pilar Rahola, M. De la Pau Janer, Rosa Regàs, Dolors Batalla, Maria Font i Bernaus, M. Mercé Costa i Paretas, M. Carme Dalmau i un llarg etcètera. Retrats d'escriptores, historiadores, metgesses, editores, mecenes, cantants, ballarines, diputades, alcaldesses, etc., que exemplifiquen com ha evolucionat la presència femenina en els oficis considerats masculins. Una evolució que passa del blanc i negre al color i que ensenya la cara amable de moltes dones que, en un moment o altra, han hagut de demostrar per partida doble, la seva vàlua en un món

d'homes. Afegir però que malgrat no s'ha fet el càlcul exacte, les fotografies d'homes d'aquest tipus tripliquen les de dones.

Tal i com afirma Carme Adán, reclamar la història de les dones i el seu paper en la ciència, l'art, la filosofia o en la societat en general demostra que existeix una invisibilització i marginació. (Adán, 2019, p. 46)

4.2. De la florista a la puntaire. Els oficis considerats tradicionalment femenins

En el primer apartat s'han analitzat fotografies de dones ocupant parcel·les considerades masculines, en aquest segon àmbit s'han volgut agrupar tres fotografies de dones amb oficis que tradicionalment s'han associat a les dones.

En primer lloc s'analitza la fotografia de la **sagristana** del Monestir de Santa Maria de l'Estany,

Imatge 6

presa entre els anys 1950 -1956. La fotografia ens mostra un pla de tres quarts d'una dona gran molt envellida amb el cap cobert amb una mantellina que deixa veure una mica els seus cabells blancs. La dona porta una safata a les mans que conté alguna mena d'element litúrgic. Es tracta de la sagristana del monestir.

El sagristà o sagristana eren els encarregats de mantenir en ordre la sagristia de les esglésies o monestirs. De vegades aquest ofici el feia un home i la sagristana era la seva dona. Però normalment l'ofici l'exercia una dona sovint

soltera o vídua que assumia també les tasques pròpies d'una llar ocupant-se a més de mantenir en ordre la sagristia de la residència del capellà, ja que en aquella època la majoria d'homes no eren autosuficients i necessitaven d'una dona que els fes les tasques diàries. Els capellans amb

l'excusa de la importància de la seva missió pastoral, recorrien sovint a la sagristana per a la realització de les tasques domèstiques. De vegades era la germana del capellà la que exercia de sagristana, renunciant a tot per tenir cura del seu germà. Per tant, la sagristana era responsable del benestar del capellà i del bon estat de la sagristia i els seus elements.

La imatge que presenta Pere Català Roca és força impactant. A les arrugues del rostre de la dona i a la seva mirada cansada, hi hem d'afegir la seva roba arrugada i humil tot emmarcat per un fons ruïnós, brut i trist. Ella intenta somriure però aquest somriure desdibuixat esdevé una senyal de tristesa i resignació. A les seves espatlles s'intueix el pes dels anys dedicats a aquesta tasca silenciosa i poc reconeguda.

Imatge 7

Com a segona imatge s'ha seleccionat aquesta d'una jove **florista** a Les Rambles de Barcelona, l'any 1964. Es tracta d'una imatge captada durant la diada de Sant Jordi, en la qual una jove

florista està venent un petit ram de flors a un client. Els dos personatges de la fotografia apareixen en un pla mig, l'home mig d'esquena contempla les flors que la noia aguanta a les seves mans. Al fons una munió de gent passeja en un dia mig festiu com el de Sant Jordi. L'actitud relaxada de l'home amb les mans a les butxaques revela subtilment un sentiment de superioritat vers la jove florista.

Tradicionalment, l'art floral s'ha considerat femení. Actualment comença a haver-hi homes que s'hi dediquen, però a l'època que retrata Pere Català Roca, les dones eren floristes i els homes jardiniers. Les flors, considerades fràgils, només podien ser tractades per algú també fràgil, relacionant així la fragilitat de la dona amb la fragilitat i delicadesa de les flors. Altrament, la jardineria, considerada un ofici més dur, estava reservada als homes. Sortosament, això ha canviat i actualment trobem homes que es dediquen a l'art floral i dones que es dediquen a la jardineria.

Per continuar amb aquesta tria d'imatges, s'afegeix la fotografia d'una **puntaire**, un ofici quasi

Imatge 8

perdut com a tal i que sempre s'ha considerat femení.

La fotografia està datada a la dècada de 1955 – 1965 i fou feta en un carrer de l'Arboç, municipi del Baix Penedès.

La imatge en blanc i negre presenta una dona asseguda a la porta de casa seva fent punta de coixí. Es tracta d'una puntaire. Es desconeix si és el seu ofici o està treballant per ella mateixa per guarnir alguna peça del seu aixovar.

La puntaire aprenia l'ofici de petita i quan adquiria prou experiència i destresa podia començar a rebre encàrrecs. Normalment es reunien en grups a casa d'una d'elles o bé al carrer per aprofitar la llum solar. La punta de coixí és un treball de molta precisió que s'elabora amb fils molt prims i necessita una bona vista i molta claror. Desgraciadament l'ofici de puntaire no ha estat mai ben considerat, tot i que sovint podia arribar a ser l'única font d'ingressos de la llar. És un altre exemple de com les tasques fetes per dones no eren valorades pel simple fet de ser

dues a terme per dones. Actualment aquest ofici s'ha perdut i ha passat a convertir-se en una afició la qual cosa a permès que algun home hagi pogut entrar en aquest món tradicionalment reservat a les dones. Si es visita alguna de les trobades de puntaires que s'organitzen arreu del territori català se'n pot trobar alguna mostra.

Aquestes tres fotografies són també una mostra d'altres que es troben a l'arxiu de Pere Català Roca, però a diferència de l'apartat anterior, la varietat de fotografies no és tan diversa. Es troben a faltar oficis tradicionalment femenins com ara cosidores o planxadores. Altrament sí que s'hi troben venedores en diferents mercats malgrat que l'ofici de vendre no era una exclusivitat de les dones.

Històricament ni l'autoritat ni el prestigi venen donats per la importància del treball de cada persona, sinó que és el sexe qui el determina. Si aquestes tres activitats que s'han presentat es consideressin apropiades per homes, la societat sencera les veuria com a importants. Però en ser realitzades per dones són considerades menys importants. (Varela, 2008, p. 173)

Aquestes tres imatges i d'altres que s'han trobat són el resultat d'altres inquietuds personals del fotògraf. Probablement, totes tres fotografies tenen més a veure amb el seu gust personal per les tradicions de la nostra terra que per un anhel de deixar constància d'aquests oficis femenins que en la seva època eren menystinguts i infravalorats. Tot i així, cal agrair-li que n'hagi deixat constància.

4.3. Del senderisme als castells. La dona als esports i a la cultura popular

El tercer grup de fotografies està relacionat amb dues aficions del nostre artista: l'esport,

Imatge 9

principalment el senderisme i la muntanya, i la cultura popular. La imatge número 9 està datada entre els anys 1950 – 1956, és en blanc i negre i mostra dues **dones esquiant** a l'estació d'esquí de La Molina. Es tracta d'un pla conjunt de l'estació amb les dues dones en primer terme, però situades a un costat de la composició. Aquest enquadrament s'utilitza per emfatitzar les dues figures

femenines que apareixen de cos sencer tot observant alguna cosa a la llunyania. Mirant la fotografia amb ulls del segle XXI ens sobta la indumentària de les dues esquiadores, indumentària que res té a veure amb la roba tècnica que s'utilitza actualment.

D'altra banda, si es compara l'enquadrament d'aquesta fotografia amb les que s'han estat analitzant fins ara es percep una diferència important. En les anteriors la dona era el centre de la imatge, en aquesta les dones surten de cos sencer en un marge de la fotografia i la resta de l'enquadrament està ocupat pel paisatge. Es tracta d'una fotografia estudiada, en la qual Pere Català Roca va voler emfatitzar la figura de la dona en aquell paisatge en concret ja que durant els anys 50 del segle passat era realment anecdòtic veure dones esquiant com a esbarjo. A principis del segle XX el paper de la dona era el d'àngel de la llar. Un àngel reclòs a casa considerat inferior per la seva debilitat física i psíquica i per tant, estava justificada la seva permanent tutela per un home, primer pel pare i després pel marit. La condició femenina desitjada era estar casada i ser mare. Ser una dona soltera era el pitjor que podia passar i només el convent s'acceptava com a alternativa. (Valera, 2008, p.115) Es donava per fet que la dona en tenia prou amb això, en tenir cura de la llar, del seu espòs i del seus fills. Com a àngel de la llar no necessitava treballar o practicar cap esport o activitat lúdica.

La següent imatge segueix el mateix patró de les primeres que s'han analitzat. Es tracta de la fotografia d'una dona tocant la gralla.

La imatge està datada a l'any 1987, a Terrassa durant una diada castellera. És també en blanc i negre i mostra una persona amb un aspecte androgen. Afirmem que és una **grallera** pel detall de les arracades, ja que sense aquest detall es faria difícil deduir si es tracta d'un home o d'una dona. El títol del document (Terrassa. Diada amb els Castellers de Terrassa i altres colles) tampoc ens dona cap pista.

Imatge 10

Malgrat que avui és impossible imaginar una colla castellera o una colla de grallers sense membres femenins, la història ens diu tot el contrari. La dona era la que s'ocupava de tenir la roba del casteller a punt, de preparar el menjar per a les sortides i, si alguna

es desplaçava amb la colla ho feia per tenir cura de la canalla. Amb els grallers passava el mateix, ja que se suposava que la dona no tenia prou força als braços per tocar el timbal i tampoc prou capacitat pulmonar per tocar la gralla. Quan una dona pretenia tocar la gralla era objecte de burla dient-li que no tenia prou “bufera” per ser grallera.

Mica a mica això ha canviat i s’ha demostrat que la dona pot tocar la gralla igual que un home i la fotografia que hem triat ho demostra. De fet només cal presenciar qualsevol actuació castellera o assistir a un concert de gralla per confirmar que la paritat és total. De vegades, fins i tot, hi ha colles de grallers que compten amb més membres femenins que masculins.

Fins aquí s’ha vist com les fotografies femenines de Pere Català Roca mostren la dona dins la realitat social de l’època. Dita realitat es va transformant a mesura que passen els anys i les situacions que presenta el fotògraf també varien.

La següent fotografia és completament diferent a les anteriors. És en color i destaca només una

Imatge 11

part del cos de la dona, concretament les cames semi nues d’un grup de **majorets** en una actuació a Barcelona a la dècada dels 60.

La fotografia està datada entre els anys 1960 i 1970, malgrat que pel tipus d’imatge i el fet que és en color creiem que s’acosta més a l’any 70 que no al 60. Es tracta d’un pla detall de les cames d’un grup de majorets desfilant en cercavila pels carrers de

Barcelona. La minifaldilla deixa veure les cuixes nues de les noies en una flagrant exhibició del cos femení. L’aparició d’aquests grups femenins actua com a xarnera entre el model de feminitat franquista i d’altres menys encotillats importats d’Amèrica i d’Europa. Vestides amb una indumentària molt més suggeridora que la del típic vestit regional aquestes noies són utilitzades com a imatge d’una societat més permissiva oberta al turisme de masses.

Segurament aquesta és, de totes les fotografies triades, la que més convida a la reflexió. Si les cames que desfilen fossin les d'un grup de nois, el fotògraf no s'hauria molestat en retratar-les. En aquesta fotografia la dona com a tal ha perdut tot el protagonisme i li ha estat manllevat per una part del seu propi cos: les cames. Des de sempre el cos femení s'ha relacionat amb la bellesa i s'ha imposat a la dona una sèrie de rituals i sacrificis per tal d'aconseguir-la. Les cames femenines han d'estar sempre perfectament depilades i preferiblement bronzejades. L'home, per contra, pot triar si depilar-se o no. La tirania de la bellesa i dels cossos perfectes és tan gran que sovint aboca les dones a un sentiment de menyspreu vers la seva persona en no considerar-se perfecta. Federici afirma que les dones estan acostumades a valorar-nos en la mesura que agraden als homes. Segons ella, no s'han educat per valorar-se a partir del que fan, dels seus èxits. (Federici, 2021, p.35)

Aquestes tres imatges són un exemple d'altres que es troben a l'Arxiu Nacional de Catalunya on Pere Català Roca presenta dones practicant senderisme, ciclisme, fent castells, ballant sardanes, participant en desfilades de moros i cristians, en recreacions històriques, etc. De fet, la cultura popular en general, sempre ha actuat com a element integrador i és també un dels àmbits on els canvis socials s'han vist reflectits des dels primers moments.

4.4. Del mercat a la cuina. La dona com a mestressa de casa

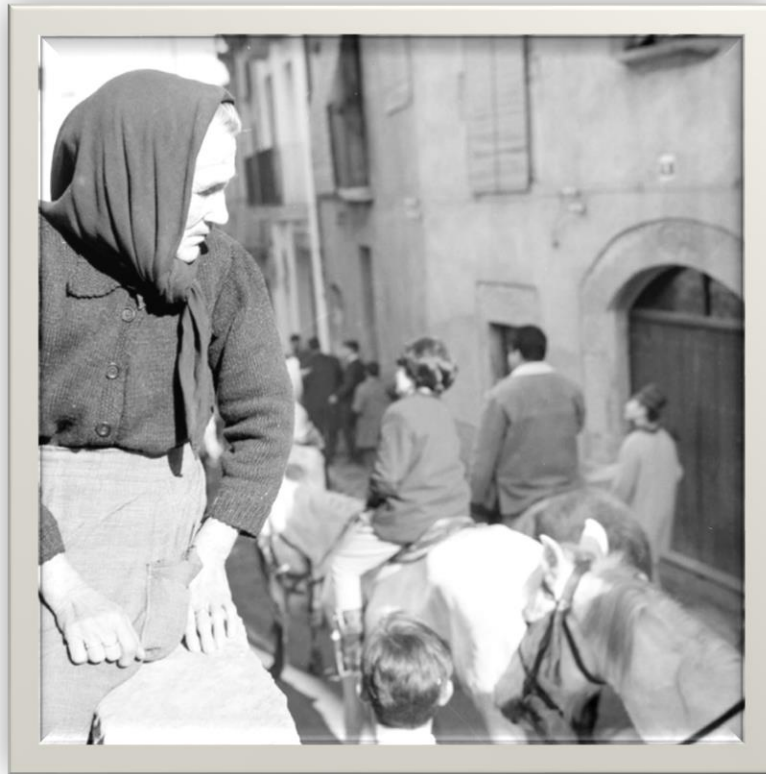
En el següent apartat s'analitzen tres imatges de dones com a mestresses de casa. La llar i les tasques que s'hi duen a terme és l'àmbit on el patriarcat històricament ha intentat recloure la dona. Com s'ha dit anteriorment, se suposava que la dona en tenia prou amb dedicar-se a la llar i a la cura dels seus. A continuació s'analitzen tres exemples.

Imatge 12

La primera fotografia seleccionada és aquesta d'un **mercat**, on Pere Català Roca dona la benvinguda a un univers totalment femení. La imatge en blanc i negre correspon al mercat de la Boqueria i està datada entre els anys 1950 i 1956. Es tracta d'un pla conjunt del mercat on podem veure un bon grup de dones comprant i venent productes. Tradicionalment la tasca d'anar a comprar sempre ha caigut en mans femenines. De fet anar de compres s'acostuma a relacionar amb la tasca de recol·lecció de l'home primitiu, tasca que teòricament duien a terme les dones. Però els indicis que es tenen per creure aquesta afirmació són molt reduïts i ha estat la visió patriarcal la que ha dut a donar per certa aquesta divisió del treball per sexes: l'home caçava i la dona recol·lectava. Però avui se sap que una explicació de la vida dels caçadors-recol·lectors primitius basada en els artefactes que han sobreviscut és del tot esbiaixada. (Harari, 2020, p.72).

En aquesta imatge, l'autor retrata el tipisme d'un mercat, però sense adonar-se'n deixa també constància de la divisió de tasques en funció del gènere que s'arrossega des de fa segles.

Imatge 13

La imatge 13, proposada per continuar la selecció d'aquest àmbit, remet també al que s'ha comentat anteriorment. Es tracta d'un retrat de mig cos en blanc i negre de l'any 1964 d'una **dona gran** asseguda en un pedrís mirant passar els Traginers. Ella és la protagonista principal de la imatge, per aquest motiu apareix en un costat de la fotografia en un pla mig. La resta de la fotografia està desenfocada amb clar recurs fotogràfic per donar protagonisme a la figura de la dona. En aquest cas, l'àvia no és protagonista casual com en la fotografia del mercat i a més ens explica una història. La dona ja gran podria ser l'àvia de la casa que s'ha quedat sola en un dia de festa, cuinant per tota la família que són a veure els Traginers. Ha sentit el soroll dels cavalls i ha sortit corrents per veure la desfilada sense temps de treure's el davantal. Porta els cabells coberts amb un mocador segurament per dissimular-ne el desordre, els seus ulls miren els cavalls amb un punt de melangia i d'enyor d'altres temps. Aquesta fotografia recorda la imatge anterior de la sagristana i és un exemple més de sacrifici i discriminació de la dona. I és que, la subordinació de la dona es veia agreujada amb l'edat.

La següent fotografia forma part d'un conjunt d'11 fotografies sota el títol de *Retrat de l'historiador Alberto Boscolo i la seva família*. Les 11 fotografies són de l'any 1962 i n'hi ha en blanc i negre i en color, com aquesta. Pere Català Roca retrata l'historiador rodejat de la seva

família, dues filles i la dona. Hi ha també fotografies de les nenes soles i aquesta, de la que deduïm és la seva dona.

Imatge 14

Es tracta d'una fotografia en pla mig d'una dona en un balcó amb unes flors a les mans. La dona sembla feliç i somriu mentre toca i contempla les flors que guarneixen el balcó. El problema d'aquesta imatge no és la imatge en sí, sinó el seu títol o més aviat la manca de títol. És una dona a l'ombra del seu home, **una dona anònima** que només és coneguda per ser l'esposa de, de manera que no és necessari posar el seu nom a la fotografia. La dona, igual que les

flors, és un complement al personatge important. Estem contemplant doncs un nova imatge de subordinació i marginació de la dona. És un exemple més de la dona considerada àngel de la llar.

Aquestes tres imatges segueixen la mateixa pauta de moltes d'altres que s'han trobat de dones realitzant tasques domèstiques diverses. Tasques considerades invisibles però sense les quals és impossible el benestar de la llar. Dones que sovint apareixen sense nom assignades com a propietat d'un home

4.5. Del joc a la responsabilitat precoç. La infància

S'ha comentat amb anterioritat que la subordinació de la dona es veu agreujada amb l'edat, consegüentment s'ha cregut oportú analitzar tres fotografies de la infància que mostrin on comença tot. La diferenciació de tasques per gènere es posa en marxa des de la més tendra infància, des de vestir les nenes de rosa i els nens de blau a regalar nines a les nenes i cotxes als nens. Tot està preparat i dissenyat per perpetuar aquest ordre patriarcal que ens lliga a tots, i del qual és molt difícil escapar-se'n.

La primera imatge es tracta d'una nena en un gronxador. És una fotografia de pla general d'una nena d'esquena gronxant-se en un gronxador. Al seu costat una altra nena mou la corda per

fer-la volar ben amunt. La imatge està datada entre els anys 1950 i 1956, és en blanc i negre i ens mostra de forma clara el joc infantil de dues nenes.

Durant la infància és quan la construcció social del gènere comença a definir a les persones. Des de ben petites es reben els *inputs* d'allò que es considera masculí i d'allò que es considera femení, i les persones es van fent adultes a mesura que aquestes construccions patriarcals van modelant la personalitat.

Tot i això, en aquesta imatge l'autor deixa constància d'un joc que sempre ha estat utilitzat tant per nens com per nenes. Si no anem més enllà en l'anàlisi de la fotografia i no ens detenim en els vestits i els pentinats podríem afirmar que mostra un món idíl·lic on les construccions patriarcals encara no han fet

Imatge 15

estralls. El gronxador és un joc sense gènere, i les dues nenes sembla que juguen alienes a tot allò que més endavant no els serà permès.

Per continuar aquesta anàlisi del món infantil femení s'analitza la imatge 16, en la qual es veuen dues nenes que, com si fos un joc, preparen la salsa per a una calçotada.

La fotografia està datada entre els anys 1952 i 1962, és en blanc i negre, està feta a Valls en el transcurs d'una de les moltes tradicionals calçotades a les quals assistia la família Català Roca cada any. Ens mostra un pla mig de dues germanes darrera una taula guarnida amb elements típics de la calçotada que preparen la típica salsa per sucari els calçots. Les dues nenes preparen la salsa alienes al fet que estan participant d'un ritual tradicionalment jerarquitzat per gèneres. Normalment, encara avui dia, la salsa dels calçots la preparen les dones i també s'ocupen d'adobar la carn i deixar-la a punt per coure. Els homes per contra, són els encarregats de preparar la llenya i de coure els calçots i la carn.

Les dues protagonistes, que ocupen el centre de la imatge, riuen i gaudeixen del moment com si es tractés d'un joc, sense adonar-se que aquest joc només és per les nenes i que a elles difícilment se'ls permetrà anar amb els nens a ajudar els homes amb la llenya.

Imatge 16

Aquesta imatge i d'altres que s'han trobat⁹ serveixen per exemplificar com en la cultura gastronòmica popular també ha existit i existeix la diferenciació de tasques en funció del gènere. La cuina del dia a dia no es valorada, no té importància, ja que es cosa de dones. Per contra fer-ho en una celebració o en un dia especial sí es considera important i per això la responsabilitat cau a mans dels homes. La fotografia mostra com des de petites s'inculquen a les dones, per mitjà del joc, una sèrie de rols que s'aniran repetint durant la seva vida.

Per acabar, i deixant de banda el joc, es vol analitzar sobre qui recau la responsabilitat de fer-se càrrec dels germans quan els pares no hi són. No és necessari formular cap pregunta ja que la

⁹ Una fotografia on les mateixes dues nenes estan preparant la llonganissa per coure-la.

resposta és clara: la responsabilitat sempre serà de la nena més gran, com exemplifica la següent fotografia.

Imatge 17

La imatge en blanc i negre mostra dos nens del Somorrostro a Barcelona. La nena és més gran i agafa pel braç el seu germà petit que segurament inquiet no volia posar per la fotografia. La imatge està datada entre 1960 i 1970 i hi veiem els dos nens en un pla general, tots dos somriuen malgrat la pobresa i misèria que desprenen. El petit fins i tot va descalç. Ella mira directament la càmera amb el seu somriure franc i

natural. Probablement cap dels dos va a l'escola i ella com a germana gran és la responsable del germà petit mentre els pares es busquen la vida pels carrers de Barcelona. L'àngel de la llar ho és des de ben petita. Probablement la seva llar sigui una llar sense sostre o una barraca miserable vora el mar. La nena deu ser la filla gran i pel fet de ser nena i la gran, carregarà sempre amb el pes de la cura dels seus germans i se sacrificarà, si és necessari, en l'hipotètic cas que els pares puguin pagar els estudis a algun dels fills, perquè algun dels seus germans pugui estudiar.

Pere Català Roca presenta en aquesta fotografia una realitat de misèria, pobresa i desigualtat, que agreuja la discriminació femenina encara més. Igual que la majordoma de la fotografia número 6 i que l'àvia de la fotografia 13, les quals patien la doble condició de ser dona i vella, aquesta nena pateix també una doble discriminació la d'haver nascut dona rodejada de pobresa.

Pere Català Roca retrata nenes jugant a platja o als carrers de Barcelona, beneint la palma, passejant per la fira de Santa Llúcia i també demanant almoïna a la porta de l'Església de Santa Maria del Mar. Aquestes tres imatges són de nou una mostra d'aquest univers femení infantil

aliè als condicionaments socials que aprèn i integra, tot jugant, una sèrie de normes i rols imposats des del patriarcat.

5. Conclusions

En aquest treball hem descobert la personalitat polièdrica d'un personatge al qual li manca reconeixement social i institucional. Pere Català Roca ens recorda un d'aquells erudits multidisciplinaris del renaixement que fos traslladat al segle XX. En aquestes pàgines, tot i que falta un aprofundiment més intens en la seva biografia, hem confirmat la seva importància com a fotògraf i humanista.

Equipat des de ben petit amb la seva càmera fotogràfica, ha deixat constància documental de la realitat del seu temps i del seu entorn. Influït per l'amor a la fotografia i a la cultura en general del seu pare, ens mostra la visió de la seva societat marcada per una guerra i una dictadura, tot enriquint-la amb fotografies més lúdiques dels seus interessos i aficions. A banda de la vessant professional, la seva fotografia documental ens serveix com a referència i mostra dels costums i tradicions d'un temps passat.

Pel que fa a la fotografia experimental ens ha quedat un front obert: esbrinar en què consistia exactament la tècnica que ell va anomenar *fotografims*, saber en quin estat es troben aquestes obres, actualment en poder de la família, i quina quantitat se'n conserva. Ens passa el mateix amb la fotografia publicitària. En aquest àmbit ens ha quedat pendent analitzar i consultar les fotografies que la família va cedir a l'empresa de perfumeria Myrurgia.

Per a Pere Català Roca la fotografia fou el camí que el va portar a convertir-se en un humanista interessat en la promoció de la cultura catalana en general. Les imatges captades amb la seva càmera li serviren com a argument i/o complement de les seves múltiples publicacions i eren també la forma d'immortalitzar els seus interessos. La fotografia no fou només una manera de guanyar-se la vida sinó que també fou la seva forma de viure-la.

Pel que fa a la fotografia femenina hem arribat a la conclusió que, a banda dels encàrrecs d'estudi i de les fotografies per campanyes publicitàries, les quals no hem pogut consultar, la resta d'instantànies són casuals. No hi ha una intencionalitat clara de fotografiar dones i aquestes hi apareixen com un element més de la imatge. Tanmateix sí que trobem alguna fotografia on el cos de la dona es retratat amb l'objectiu d'accentuar diverses situacions de la

vida o diferents aspectes del paisatge. Per exemple, una dona gran vestida amb robes senzilles caminant per un carrer sense asfaltar accentuaran la idea de pobresa de l'entorn.

Un aspecte molt clar en una gran quantitat de les fotografies analitzades és la presència feaent dels rols de gènere (mestresses de casa, dependentes, àvies, etc.), com a fruit de la realitat social del seu temps: la realitat d'una societat de postguerra que viu sota una dictadura que ha portat a la població en general a una regressió pel que fa a drets socials. Malgrat aquesta realitat, les fotografies acostumen a ser amables i sovint reivindiquen la presència de la dona en àmbits considerats masculins com ara dones esquiant o practicant senderisme o excursionisme a la muntanya.

També hem pogut evidenciar la gran diferència entre les dones de ciutat i les dones d'entorns rurals. Hi ha un abisme entre la mestressa de casa que compra verdura al mercat de Vic, o que passeja les criatures per la Rambla de Barcelona i la mestressa de casa que porta un cossi de roba a rentar a La Riba o les dues àvies que enraonen en un carrer de Vila-Rodona. Mentre avancem cronològicament anem veient com la dona, de mica en mica, va conquerint altres espais dins la societat. Aquesta evolució la veiem de forma més clara als sub apartats 4.1 i 4.3 dedicats a la dona i els rols masculins i a la dona a l'esport i la cultura popular.

Pel que fa a la resta d'apartats és més difícil veure-hi una evolució favorable. Els oficis considerats tradicionalment femenins, continuen sent infravalorats i menystinguts. I, si per casualitat algun d'aquest oficis és desenvolupat per un home automàticament se li canvia el nom. La dona és cuinera i l'home xef, per exemple.

Amb referència a la figura de la mestressa de casa, hem conclòs que continua sent femenina. És la dona la autèntica responsable de la cura i manteniment de la llar. Tal i com Pere Català ens mostra, és la dona la que va al mercat, cuina i sovint se sacrifica per a que la resta de la família pugui gaudir de les seves activitats lúdiques o professionals. Actualment però, hi hem de afegir que la dona també treballa fora de la llar, la qual cosa ens duu a reflexionar sobre la doble responsabilitat que ha assumit la dona a la societat actual. A més a més, si la dona vol o pot delegar les taques de la llar en una altra persona, sempre ho farà en una dona, sovint d'origen humil o sense estudis. És molt difícil, fins i tot impossible, trobar un home que es dediqui a fer les tasques domèstiques de forma remunerada.

Quant a la infància, les fotografies triades ens porten a la conclusió que res no ha canviat. La dictadura del patriarcat continua adoctrinant a les nenes de manera que de grans continuïn representant el paper que s'espera d'elles. A més sovint és la nena la que continua acceptant rols de responsabilitat que no li pertocarien per edat, pel simple fet d'haver nascut dona.

Per acabar hem vist com les fotografies de Pere Català Roca ens mostren una realitat social d'una època determinada. Concretament ens retrata la societat catalana entre els anys 1942 i 2006. Cada imatge ens pot suggerir quelcom diferent segons els ulls amb les quals les mirem. En aquest cas les hem mirat i analitzat amb ulls de dona, per adonar-nos que el nostre camí ve de molt lluny i s'endevina encara massa llarg. Resten moltes coses a canviar a la nostra societat. Però és evident que aquests canvis no només beneficiaran a les dones sinó que els homes, en contra del que alguns grups puguin pensar, també en trauran profit.

Com a afegit final hem de dir que la fotografia de Pere Català Roca és tant extensa i tant diversa que del seu arxiu se'n pot extreure contingut per treballs i anàlisis de temàtiques molt diverses. Creiem que manca posar en valor la figura d'aquest humanista català del segle XX.

Imatge 18

6. Referències de les imatges

- Imatge 1.
Català Roca, Pere (1950-1956). *Barcelona. Coloms a la plaça de Catalunya*. Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC1-1236-N-1790.
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=viw&poslm=0&totalIm=1&pagelm=1&primera=1&codiUnitat=958689&tipusUnitat=1&codimatge=3229975&nomImatge=ANC_958689_901790.jpg
- Imatge 2.
Autor desconegut (24 de juny de 1999). *Valls. Pere Català Roca amb el seu fill i el seu net*. Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC1-1236-N-8844
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=viw&poslm=5&totalIm=13&pagelm=2&primera=1&codiUnitat=1071179&tipusUnitat=1&codimatge=3374668&nomImatge=ANC_1071179_908844,0012.jpg
- Imatge 3.
Català Roca, Pere (1942). *Retrat de Víctor Català*. Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC1-1236-N-9643
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=viw&poslm=1&totalIm=2&pagelm=1&primera=1&codiUnitat=1071976&tipusUnitat=1&codimatge=3410633&nomImatge=ANC_1071976_909643,0002.jpg
- Imatge 4.
Català Roca, Pere (1955-1965). *València. La poeta Maria Beneyto i Cuñat*. Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC1-1236-N-9492
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=viw&poslm=0&totalIm=7&pagelm=1&primera=1&codiUnitat=1071826&tipusUnitat=1&codimatge=3378028&nomImatge=ANC_1071826_909492,0001.jpg
- Imatge 5.
Català Roca, Pere (2003). *Retrat de Pilar Parcerisas i Colomer*. Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1236-N-9492.
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=viw&poslm=1&totalIm=2&pagelm=1&primera=1&codiUnitat=1072579&tipusUnitat=1&codimatge=3380592&nomImatge=ANC_1072579_910251,0002.jpg
- Imatge 6.
Català Roca, Pere (1950 – 1956). *L'Estany. Sagristana*. Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1236-N-2445.
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=viw&poslm=0&totalIm=1&pagelm=1&primera=1&codiUnitat=959327&tipusUnitat=1&codimatge=3229911&nomImatge=ANC_959327_902445.jpg
- Imatge 7.
Català Roca, Pere (1964). *Barcelona. Sant Jordi 1964. Roses i Mossos d'Esquadra*. Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1236-N-6237
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=viw&poslm=0&totalIm=2&pagelm=1&primera=1&codiUnitat=962997&tipusUnitat=1&codimatge=3322168&nomImatge=ANC_962997_906237,0001.jpg
- Imatge 8
Català Roca, Pere (1955 – 1965). *L'Arboç del Penedès. Puntaire*. Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1236-N-5281

- http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=view&poslm=0&totalIm=1&pagelm=1&primera=1&codiUnitat=962088&tipusUnitat=1&codiimatge=3232061&nomImatge=ANC_962088_905281.jpg
- Imatge 9
Català Roca, Pere (1950 – 1956). *Alp. La Molina. Escenes varies de neu.* Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1236-N-2138
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=view&poslm=0&totalIm=1&pagelm=1&primera=1&codiUnitat=959026&tipusUnitat=1&codiimatge=3230740&nomImatge=ANC_959026_902138.jpg
 - Imatge 10
Català Roca, Pere (1987). *Terrassa. Diada amb els Castellors de Terrassa i altres colles.* Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1236-N-8667
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=view&poslm=4&totalIm=11&pagelm=1&primera=1&codiUnitat=1071002&tipusUnitat=1&codiimatge=3370847&nomImatge=ANC_1071002_908667,0005.jpg
 - Imatge 11
Català Roca, Pere (1960 – 1970). *Barcelona. Majorettes durant les Festes de la Mercè a la plaça de Sant Jaume.* Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1236-N-9154.
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=view&poslm=0&totalIm=1&pagelm=1&primera=1&codiUnitat=1071489&tipusUnitat=1&codiimatge=3374492&nomImatge=ANC_1071489_909154,0001.jpg
 - Imatge 12
Català Roca, Pere (1950 – 1956). *Barcelona. Escena al Mercat de La Gardunya.* Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1236-N-1826
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=view&poslm=0&totalIm=1&pagelm=1&primera=1&codiUnitat=958724&tipusUnitat=1&codiimatge=3230652&nomImatge=ANC_958724_901826.jpg
 - Imatge 13
Català Roca, Pere (1964). *Balsareny. Festa dels Traginers 1964. Varis.* Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1236-N-6271.
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=view&poslm=0&totalIm=1&pagelm=1&primera=1&codiUnitat=963032&tipusUnitat=1&codiimatge=3232757&nomImatge=ANC_963032_906271.jpg
 - Imatge 14
Català Roca, Pere (1962). *Retrat de l'historiador Alberto Boscolo i la seva família.* Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1236-N-9528.
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=view&poslm=0&totalIm=11&pagelm=2&primera=1&codiUnitat=1071862&tipusUnitat=1&codiimatge=3379706&nomImatge=ANC_1071862_909528,0007.jpg
 - Imatge 15
Català Roca, Pere (1950-1956). *Barcelona. Les Planes. Nena al gronxador.* Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1236-N-2569.
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=view&poslm=0&totalIm=1&pagelm=1&primera=1&codiUnitat=959451&tipusUnitat=1&codiimatge=3230288&nomImatge=ANC_959451_902569.jpg
 - Imatge 16
Català Roca, Pere (1952-1962). *Valls. Escenes de calçotada.* Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1236-N-4189

http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=view&poslm=0&totalIm=1&pageIm=1&primera=1&codiUnitat=961030&tipusUnitat=1&codimatge=3229550&nomImatge=ANC_961030_904189.jpg

- Imatge 17
Català Roca, Pere (1960-1970). *Barcelona. Final del Passeig Marítim. Gitanos*. Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1236-N-7461
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=view&poslm=0&totalIm=1&pageIm=1&primera=1&codiUnitat=963983&tipusUnitat=1&codimatge=3230653&nomImatge=ANC_963983_907461.jpg
- Imatge 18
Català Roca, Pere (1960-1980). *Tarragona. Diversos indrets de la ciutat, castells i sardanes*. Arxiu Nacional de Catalunya. Codi: ANC-1236-N-8646
http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/imatge100x100.do?reqCode=view&poslm=2&totalIm=5&pageIm=1&primera=1&codiUnitat=1070981&tipusUnitat=1&codimatge=3380146&nomImatge=ANC_1070981_908646,0003.jpg

Totes les imatges que hem utilitzat per aquest treball es poden consultar a l'arxiu **FOTO-Pic (Pere Català)** Codi del Fons: ANC-1-1236. Disponible en xarxa:
<http://arxiusenlinia.cultura.gencat.cat/ArxiusEnLinia/numRegistresAvan.do>

7. Bibliografia

- **Adán, Carme** (2019). *Feminicidi*.- Barcelona: Triangular Edicions.
- **Bohannon, Paul** (2010). *Para raros, nosotros*. Madrid: Editorial Akal.
- **Català Roca, Pere i Isus, Esther** (1957). *Isil i les falles*. Barcelona: Rafael Dalmau.
- **Dolera, Leticia** (2018). *Mossegar la poma*. Barcelona: Editorial Columna.
- **Federici, Sílvia** (2019). *Tornar a encantar el món*. Manresa: Tigre de Paper.
- **Federici, Sílvia** (2020). *Bruixes, caça de bruixes i dones*. Manresa: Tigre de Paper.
- **Federici, Silvia** (2021). *Més enllà de la perifèria de la pell*. Manresa: Tigre de Paper
- **Ferrer Dalmau, Andreu i Escandell Guasch, Jaume** (2015). *Viatge a Formentera*. Fotografies de Pere Català Roca. Barcelona: Editorial Mediterrània.
- **Fontcuberta, Joan** (1990). *Fotografia: conceptos y procedimientos. Una propuesta metodologica*. Barcelona: Editorial Gustavo Gili, S.A.
- **Fraser, Nancy; Bhattacharya, Tithi i Arruza, Cizia** (2018). *Feminisme per al 99%*. Manresa: Tigre de Paper.

- **Freeman, Michael** (2017).- *El ojo del fotógrafo*. Barcelona: Editorial Blume.
- **Giori, Pablo** (2016). *Pere Català i Pic. Fotografia, publicitat, avantguarda i literatura (1889-1971)*. Col·lecció Camí Ral, núm. 37. Barcelona: Rafael Dalmau.
- **Harari, Yuval Noah** (2020). *Sapiens*. Barcelona: Edicions 62
- **Marí Costa, Vicent i Català Roca, Pere** (2016). *Viatges a Eivissa*. Barcelona: Editorial Mediterrània.
- **París Fortuny, Jordi** (2021). *La nissaga dels fotògrafs català*. Document inèdit. Valls.
- **París Fortuny, Jordi i Moya, Bienve** (2011). *La festa vista per tres fotògrafs vallencs: Pere Català Pic, Francesc Català-Roca i Pere Català Roca*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs.
- **Presmanès García, Rosa Elvira** (2020). *Matricidi*. Marganell: Tintamotora.
- **Pultz, John** (2003). *La fotografía y el cuerpo*. Madrid: Editorial Akal.
- **Varela, Núria** (2008). *Feminismo para principiantes*. Barcelona: Ediciones B, S.A.

8. Webgrafia

- **Antuñía Gancedo, Enrique**. *De reinas a majorettes: representaciones de la mujer en el ritual festivo de la España contemporánea*. Universitat d'Oviedo.
<https://historiazgz2017.files.wordpress.com/2017/05/m8-antuc3b1a-de-reinas-a-majorettes1.pdf> [Data de consulta: 27 d'octubre de 2021]
- **Diversos autors** (2017). *Els fons fotogràfics i textuais de Pere Català i Pic i de Pere Català i Roca ingressen a l'Arxiu Nacional de Catalunya*.
<https://anc.gencat.cat/ca/detall/noticia/Nova-Noticia-07972> [Data de consulta: 12 de maig de 2021]
- **Diversos autors** (2017). *De Caterina Albert a J.K. Rowling. Quan el masclisme amaga la firma*. <https://www.laboratoridelletres.com/ca/blog/posts/caterina-albert-j-k-rowling-quan-masclisme-amaga-firma/> [Data de consulta: 12 d'octubre de 2021]

- **Espinosa de los Monteros, Maria Jesús** (2019). *Maria Beneyto, la escritora de la experiència*. <https://valenciaplaza.com/maria-beneyto-la-escritora-de-la-experiencia> [Data de consulta: 12 d'octubre de 2021]
- **Giori, Pablo** (2017). *L'arxiu Pere Català surt al carrer*. Associació d'arxivistes i gestors de documents de Catalunya. Butlletí núm. 143, pp. 8 i 9. https://www.academia.edu/31424981/2017_L_Arxiu_Pere_Catal%C3%A0_surt_al_carrer. [Data de consulta: juny de 2021]
- **Giori, Pablo** (2018). *Els Català a Santes Creus. Una relació de tota la vida*. Santes Creus. Revista de l'arxiu bibliogràfic. Núm. XXIX, pp. 29-41. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=7436977> [Data de consulta: agost de 2021]
- **Giori, Pablo** (2018). *La nissaga dels Català. Deu idees per a gestionar un fons fotogràfic*. Disponible en xarxa: https://www.girona.cat/sgdap/docs/3g73elvgiori_2018.pdf [Data de consulta: maig de 2021]
- **Giori, Pablo** (2018). *L'arxiu dels fotògrafs Pere Català Pic i Pere Català i Roca a l'Arxiu Nacional de Catalunya*. Butlletí de l'Arxiu Nacional de Catalunya, núm. 50. Disponible en xarxa: https://www.academia.edu/38086006/2018_Larxiu_dels_fot%C3%B2grafs_Pere_Catal%C3%A0_Pic_i_Pere_Catal%C3%A0_i_Roca_a_lArxiu_Nacional_de_Catalunya [Data de consulta: maig de 2021]
- **Martínez, Josep** (2003). *Amor a la fotografia*. Quaderns de Vilaniu, núm. 44, pp. 115-117. <https://raco.cat/index.php/QuadernsVilaniu/article/view/108866/136487> [Data de consulta: setembre de 2021]
- **París Fortuny, Jordi** (2003). *Pere Català Roca. Apunts biogràfics*. Quaderns de Vilaniu, núm. 44, pp. 191-198. <https://www.raco.cat/index.php/QuadernsVilaniu/article/download/108932/136508/>
- **Serra, Laura** (2021). *Els Premis nacionals 2021, entre la història viva i la promesa global*. Diari Ara. https://www.ara.cat/cultura/escritor-narcis-comadira-editora-maria-carme-dalmau-premis-nacionals-cultura-021_1_3999123.html [Data de consulta: 10 de setembre de 2021]

9. Annexos